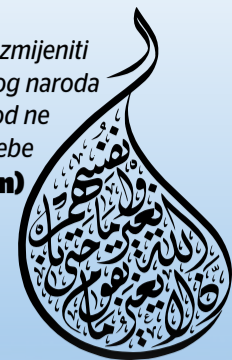

Preporod

Allah neće izmijeniti stanje jednog naroda dok taj narod ne promijeni sebe
(Kur'an)

CIJENA 1,50 KM
(MNE, SER, HR, SLO, MAK 1,50 €)

15. DECEMBAR 2020.
30. REBIU-L-AHIR 1442.

1970-2020.

Ljudska prava

Imaju li svi pravo na slobodu vjere

ISSN 0351-876-0

20 godina
BBI
Bosna Bank International

Intervju
Muftija Nedžad Grabus: Na svijetu se ništa ne poklanja, pogotovo ne sloboda

08

Mahrama u vojsci
U zemljama Zapada može, hoće li moći i u Oružanim snagama BiH?

12

Naučni skup
Kulturom sjećanja protiv genocidne politike

18

Na svijetu se ništa ne poklanja, pogotovo ne sloboda

Muslimani u Evropi suočavaju s različitim izazovima poštivanja njihovih prava na slobodu vjere i vjerskih uvjerenja, o pitanjima identiteta, prihvaćenosti u zemljama Evropske unije, odnosa prema islamu, rastuće islamofobije. O razumijevanju aktuelnih procesa koji se tiču muslimana i njihove pozicije u Evropi razgovarali smo s Nedžadom Grabusom, muftijom ljubljanskim.

.....
RAZGOVARALA: SENADA TAHIROVIĆ

Preporod: Iako je “muslimansko” pitanje u Evropi aktuelno već desetljećima, posljednjih mjeseci se intenziviraju razgovori o pitanju položaja muslimana u Evropi. Neposredno su ih, čini se, inicirali događaji, prije svega, u Francuskoj, kada su otvorena su nova-stara pitanja vjerskih prava, “karikatura” i ekstremističkog nasilja.

Grabus: Pitanje uređenja društva, organizacije države, pravnih i političkih sistema su teme važne za sve ljude na ovome svijetu. U zapadno-evropskoj kulturi koja se primarno zasniva na dugoj tradiciji razvoja i prilagođavanja rimskog prava, grčke filozofije i sistematizirane kršćanske teologije, definiran je odnos distribucije institucionalne moći u državi. Ta distribucija moći je doprinijela značajnoj društvenoj koheziji koja je omogućila socijalnu stabilnost, ekonomski razvoj, intelektualnu slobodu i, konačno, dovela do poštivanja individualnih i kolektivnih prava. To nije postignuto samo mirnim putem niti isključivo kroz kulturno sazrijevanje društva. Crkva se teškom mukom odricala svjetovne moći, vlasti i dominacije nad ljudskim životima. Ideje o vjerskoj slobodi najprije su zasnovane u Ustavu SAD-a u 18. stoljeću, a opće ideje o jednakosti među ljudima definirane nakon Francuske revolucije inspirirale su intelektualne elite i narodne mase širom Evrope i svijeta. To su unutarnji procesi koji su se odvijali unutar većinskog kršćanskog okruženja u kojima je Crkva stoljećima, zajedno sa apsolutističkim vladarima, imala dominaciju u svim važnijim društvenim pitanjima. Naravno, politike evropskih sila u Africi, Aziji i Južnoj Americi nisu poštovala niti zahtijevala iste standarde i vrijednosti kao na “domaćem” tlu. Taj problem je u znatnoj mjeri odredio političku poziciju posebno velikog dijela Sjeverne i podsaharske Afrike s većinskim muslimanskim stanovništvom. Odnos kolonijalnih sila prema tom dijelu svijeta obilježen je nasiljem i asimilacijom sve do

kraja sedamdesetih godina 20. stoljeća. Standardi poštivanja sloboda su općenito prihvaćena pitanja u demokratskim društvima. No, pitanje slobode izražavanja nije suštinski problem kada su posrijedi muslimani u Francuskoj ili općenito na Zapadu. Pitanje je izuzetno složeno jer muslimanska statistička manjina na Zapadu, koja često odražava većinsko muslimansko mišljenje, nosi terete s kojima se nije kadra hrvati na intelektualnoj ili medijskoj sceni. Francuska ima izuzetno važan utjecaj u značajnom broju zemalja s većinskim muslimanskim stanovništvom ne samo kao ekonomska, vojna i politička sila nego i kao simbol razvijene, demokratske i napredne države. U mnogim zemljama u Africi se francuski jezik govori kao prvi ili službeni jezik države. Problem je, naravno, i kolonijalno naslijeđe koje se često koristi kao opravdanje s jedne ili s druge strane za nasilje. Navedeni i drugi problemi usložnjavaju definiranje fenomena s kojim se suočavamo i ne dozvoljavaju njegovo pojednostavljivanje. Više od jednog stoljeća u Francuskoj je potisnuto vjersko pitanje na marginu društva, a sada se otvara na brutalan način zbog problema terorizma. Nakon pada Gadafija Libija je u haosu, različite države preko svojih posrednika bore se za utjecaje. Pitanje karikatura je na površinu izbacilo različite antagonizme u međunarodnim odnosima, ali i dodatno pokrenulo raspravu o pitanjima slobode govora te problemu ekstremizma i terorizma.

Preporod: Unatoč složenosti situacije, nasilje je tema koja dominira raspravama o islamu u javnom diskursu većine Zapadnih zemalja. Zašto?

Grabus: Muslimani su općenito, odnosno države s većinskim muslimanskim stanovništvom, skoro cijelo 20. stoljeće bili potpuno potisnuti sa svjetske političke pozornice. Od prvih godina islamske povijesti postoje pogledi i definicije islama iz pera kršćanskih autora. Prve zapise o islamu za nemuslimansko, primarno kršćansko, čitateljstvo pisali su visoko obrazovani svećenici, kao što je bio Ivan

Damašćanin. Kod nas je olahko prešućena knjiga *Muhammed u Evropi* u izdanju Preporoda i Medžlisa IZ Sarajevo, autorice Minou Reeves, u kojoj je tekstualnom analizom i komparativnom metodom na akademskom nivou predstavljen hiljadugodišnji pogled na Muhammeda, a.s. u evropskoj literaturi. Dominantan i kontinuiran pristup tim temama jeste da je islamu kao religiji inherentno nasilje, to je narativ koji islam predstavlja kao “religiju mača, militantnu i netolerantnu prema drugim vjerama”. To je narativ koji je preovlađujući u evropskom obrazovnom sistemu, medijskom diskursu i posebno unutar desničarskih krugova u Evropi. Muslimanima se najviše prigovara da su silom preuzeli područja na kojima se etabliralo rano kršćanstvo, osvojili ih i prognali kršćane. To je pitanje kojemu se mora posvetiti više pažnje u studiju na našim fakultetima.

Muslimani nisu sposobni definirati svoju vjeru

Preporod: Čuju li se muslimanski glasovi u takvom javnom diskursu?

Grabus: Naše stalno ponavljanje da je islam religija mira, da je Sami Bog “Mir” i da od Njega dolazi mir ne dopire do ušiju radikalnih elemenata ni među muslimanima, a pogotovo među nemuslimanima, jer ne postoji sistematiziran, koordiniran i kontinuiran program među najvažnijim muslimanskim centrima moći o problemu nasilja i mira u vjerskom diskursu. Postoji više vrsta nasilja, ali nasilje zasnovano na ideološkom pogledu na vjeru kojim su inspirirani mladi ljudi na Zapadu odrasli u getoiziranim predgrađima velikih gradova ili potiču iz muslimanskih zemalja nanosi nepopravljivo i dugoročno pogubnu štetu muslimanima ne samo na Zapadu, nego općenito muslimanima u svijetu. Političko lamentiranje i atribuiranje nasilja islamskim odrednicama frustrira muslimane i čini ih podređenim i nemoćnim u slobodnom društvu. Naše evropsko iskustvo to potvrđuje. Muslimanski diskurs mora biti jasno

Muslimanski diskurs mora biti jasno izražen, nikada se ne smije posegnuti za nasiljem niti pravdati nasilje ili terorizam, niti se bilo koji problem u demokratskom društvu može izražavati kroz nasilje.

izražen, nikada se ne smije posegnuti za nasiljem niti pravdati nasilje ili terorizam, niti se bilo koji problem u demokratskom društvu može izražavati kroz nasilje.

Preporod: Da li je to dovoljno za promjenu tog diskursa?

Grabus: U raspravama o islamu u Evropi testiraju se pitanja općenito važna za sve ljude, o njima se raspravlja kroz drugačiju prizmu negoli u mnogim zemljama s muslimanskom većinom. Kreatori nacionalnih politika i odnosa prema važnim pitanjima ili predstavnici izvršne vlasti u Evropi često nastupaju propagandistički kako bi postigli efekte u svome djelovanju i implementiranju političkih programa. Nastoji se političkim međusobnim borbama definirati stav prema pitanjima islama. Prije deset godina to su činile marginalne političke grupe, sada je u mnogim zemljama to preuzeo glavni politički tok. Muslimanski autori koji žive na Zapadu desetljećima pišu o krizi muslimanskog mišljenja. O tome se govori među svim obrazovanim muslimanima. Postoje stotine knjiga koje su kritički valorizirale probleme “zatvaranja” vrata idžtihada, čije su posljedice bile gubitak slobode mišljenja, analitičkog i kritičkog sagledavanja bilo kojeg problema s kojim se suočava pojedinac ili zajednica. To nema medijsku snagu niti politički odjekuje jednako kao kad predsjednik Macron kaže da je “islam u krizi”. To je ideološki konstrukt i prelaženje praga neutralnosti države u odnosu na vjerske zajednice jer nije islam u krizi, ali jest u krizi muslimanski diskurs o islamu. Činjenica je da samo muslimani nisu sposobni definirati svoju vjeru jer su centralne vjerske i obrazovne institucije pod snažnim utjecajem političkih centara moći i često zaštitnice samih politika. Dovoljno je slušati hutbe ili čitati rasprave o vjerskim pitanjima. Prosvjetljenje i promjene moraju početi iznutra. O pitanju utjecaja i uloge

Francuske u muslimanskom svijetu postoji ogromna literatura, ali ostavimo nakratko svaku vrstu, muslimanskog ili nemuslimanskog, političkog dvoličnjaštva i lažne političke brige za islam i umjesto ljutnje i negodovanja pokušajmo pročitati primjedbe - koje iznose istraživači, akademski predstavnici, nevladine organizacije o pitanjima vezanim za islamsku praksu u Evropi, naravno i u Francuskoj - i vidjeti kako se može artikulirati muslimansko mišljenje u slobodnom društvu i odgovoriti na dileme s kojima se suočava evropska javnost o islamu. Postoji nekoliko pitanja koja nas moraju zabrinuti i o njima, kao odgovorni ljudi, moramo govoriti i pokušati skinuti breme optužbi koje se nameću “islamu” odnosno muslimanima. To su pitanja slobodnog izbora vjere i individualnih sloboda - kao i kritika na račun našeg tumačenja vjere u slobodnom društvu - a koja su povezana i s pitanjem blasfemije, jer je i to sastavni dio slobode izražavanja.

Moramo se oslobodati “mesijanskih” ideja

Preporod: Bave li se muslimanski teolozi tim pitanjima?

Grabus: Političke i pravne teorije u muslimanskim društvima su veoma različite od klasičnih monarhija, vjerskih sistema do sekularnih i građanskih uređenja. Mnogi muslimanski autori s nepovjerenjem govore o sekularnoj državi jer općenito postoji veliko nepovjerenje u vlast i institucije sistema zarad slabo definiranih pravnih i političkih pitanja. U demokratskim državnim uređenjima može se govoriti o slobodi izražavanja, slobodi vjerovanja i pravu na slobodu promjene vjere ili uvjerenja. Naravno, i u demokratskim državama važniju ulogu i bolju poziciju imaju tradicionalna vjera ili crkva u odnosu na nove vjerske zajednice. Različite forme izražavanja, satira, umjetnost,

pozorište, film sve su to mediji koji prenose poruku javnosti na poseban način. Postoje ograničenja izražavanja slobode i u sekularnim i demokratskim društvima. Zakonski je zabranjeno omalovažavati državnu zastavu ili himnu, ili općenito simbole od državnog značaja. Dakle, sloboda izražavanja nije apsolutna. Muslimani imaju uglavnom konsenzus kada je posrijedi definiranje muslimanskih simbola, ali nemaju moralni centar koji je kadar artikulirati način i slobodu izražavanja i postaviti mjeru u pogledu na važna pitanja s kojima se suočavaju muslimani, jer ne postoji država ili sistem koji može svoju volju nametnuti većini muslimana. To se odražava i na pitanja muslimana u Evropi. Zato su muslimani u Evropi često kolateralna šteta odnosa među muslimanskim državama i odnosa Evrope i muslimanskih država. Ovo nije vrijeme složenih “fikhskih” niti “šerijatskih” odgovora. Vrijeme u kojem živimo zahtijeva kulturološko razumijevanje simbola. Islam je u Evropi moralni okvir, kultura, religija nije pravni sistem. Sekularne države su vjerski neutralne ili bi trebale biti. Pojednostavljeno i površno interpretiranje značajnog broja pitanja zbunjuje i obrazovane ljude, kako li je tek s neupućenim i “mesijanski” orijentiranim pojedincima i grupama. Mladi ljudi traže moralne autoritete izvan institucija jer se čak i kod nas već desetljećima degradiraju zvanični predstavnici IZ. Moramo se oslobodati “mesijanskih” ideja o spašenju svijeta jer je najvažnije spasiti sebe i svoju porodicu.

Preporod: Vratimo se mjestu islama ili poziciji muslimana unutar evropskog koncepta slobode ispoljavanja vjere i vjerskih uvjerenja - tom pozicijom su izgleda svi nezadovoljni. Šta je tu problem?

Grabus: U službenom obrazovnom sistemu, islam se u Evropi predstavlja kao “tuđa” i “egzotična” religija. Rick Torfs profesor i bivši rektor na

Katoličkom Univerzitetu u Leuvenu govori o dvostupanjskoj slobodi religije u Evropi. Na nivou A sloboda izražavanja i vjerovanja zagarantirana je svima, na nivou B pojavljuju se problemi s “egzotičnim” religijama koje se teško uklapaju u evropski pravni sistem, usprkos što su norme kao takve neutralne za sve, on ističe da se muslimani teško prilagođavaju takvim normama. Torfs navodi problem sa stanovišta muslimanskog pogleda na halal klanja bez ošamućivanja životinja, problem nejednakosti između muškaraca i žena, poligamije, itd. O navedenim pitanjima se može polemizirati, ali je činjenica da su to problemi s kojima se suočavaju pravne institucije u Evropi. Kod nas je potpuno irelevantna tema o obrezivanju žena, ali na Zapadu je to jedna od dominantnih tema u akademskim, političkim i medijskim raspravama jer u tim zemljama žive ljudi iz afričkih zemalja gdje je ta tradicija razvijena. To nije islamska praksa, ali neki predstavnici i tumači islama iz tih zemalja to podržavaju zato je teško objasniti da to nije islamska tradicija. Slično je i sa drugim pitanjima. Otuda smo mi često “naivni” u raspravama o islamu u Evropi jer u našoj tradiciji ne postoji, osim vjerovatno izuzetaka, sistem dogovorenih brakova ili problem geotoiziranosti muslimana, i sl.

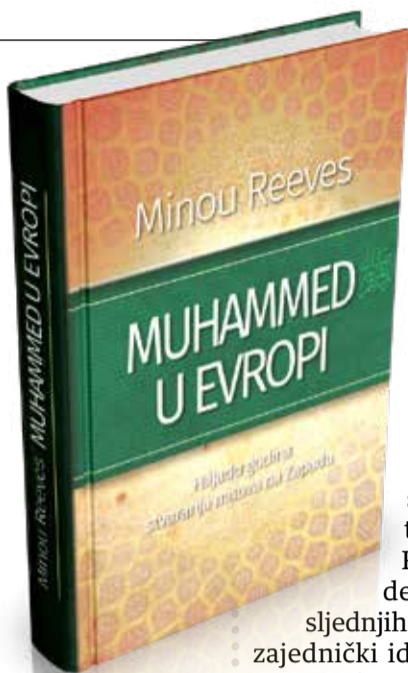
Preporod: Kako napraviti značajniji iskorak?

Grabus: To se može učiniti kroz razvijanje svijesti o slobodi vjerovanja, dobrim odgojem i obrazovanjem i sistematiziranim i institucionalnim odgovorima o svim pitanjima koja se postavljaju u savremenim raspravama. Preveliki je teret na imamima u džematima jer to nije primarno polje njihovog djelovanja, a očigledno je da su samo pojedinci muslimani kadri na akademskom nivou i diplomatskim metajezikom sposobni govoriti o tim pitanjima bez otvaranja novih antagonizama.

Intervju Nedžad GRABUS

muftija ljubljanski

Kod nas je olahko prešućena knjiga Muhammed u Evropi u izdanju Preporoda i Medžlisa IZ Sarajevo, autorice Minou Reeves, u kojoj je tekstualnom analizom i komparativnom metodom na akademskom nivou predstavljen hiljadugodišnji pogled na Muhammeda, a.s. u evropskoj literaturi. Dominantan i kontinuiran pristup tim temama jeste da je islamu kao religiji inherentno nasilje, to je narativ koji islam predstavlja kao "religiju mača, militantnu i netolerantnu prema drugim vjerama".

Preporod: A u međuvremenu svjedočimo produbljivanju antagonizama i porastu islamofobije u Evropi?

Grabus: Pojavila se ekstremna desničarska ideja identitaraca koju predvode mladi ljudi u Evropi, a svoje su poglede razvijali na ideji tla i krvi, pripadnosti zemlji i naciji. Taj pokret se razvijao na neprijateljstvu prema drugima. Pratio sam te rasprave i demonstracije tokom posljednjih godina u Evropi. Njihov zajednički ideološki okvir je mržnja prema islamu. Ta mržnja je eskalirala terorističkim napadima u Norveškoj i Novom Zelandu. Na području Balkana su ekstremističke ideologije u ranim osamdesetim godinama pokrenule kampanju o islamu kao stranom tijelu u Evropi, posljedice su genocid i potpuno devastiran tradicionalni i višestoljetni multikulturni karakter bosanskih sela i gradova. Nadamo se da Evropa ima kapacitet i mehanizme

Preporod: Kako je uopće moguće izbjeći antagonizme, ako se muslimani i Evropa dominantno sagledavaju ili promatraju iz vanjske perspektive, kao drugost?

Grabus: Činjenica o hiljadugodišnjoj muslimanskoj historiji u Evropi i doprinos muslimana u znatnoj mjeri razvoju intelektualne slobode, kreativnog mišljenja koje je omogućilo renesansu često se navodi kao argument u prilog muslimanskom "pravu" inkluzivnosti u evropsku kulturu i civilizaciju. Muslimanski autori stalno insistiraju na tome. Ipak, to je bilo davno i ne može se život u dinamičnom i modernom pogledu na svijet braniti i razumijevati samo metanarativima o istom abrahamskom izvoru i historijskim narativima. Islamska prošlost i intelektualna razmjena su integrativni dio evropskog identiteta, ali su muslimani novi društveni fenomen na Zapadu. Po prvi puta u povijesti značajan broj muslimana živi na Zapadu. Drugi fenomen jeste da muslimani različitog porijekla žive u istim zgradama i imaju svi isti status u tim društvima, bez obzira na njihovo porijeklo. Njihovo iskustvo slobode, života, pravde znatno je različito u odnosu jedne na druge, ali i u odnosu na države iz kojih potiču. S jedne strane to su različiti narativi o praktičnoj primjeni islama, a s druge strane evropske akademske ustanove i instituti imaju svoje definirane poglede na islam, svoje studije, istraživače i analitičare. Na odsjecima orijentalistike, islamskih nauka ili islamologije studenti se obrazuju za poznavanje i vanjsko sagledavanje islama i muslimana, za razliku recimo od studija na Fakultetu islamskih nauka na kojem se studenti obrazuju da afirmiraju islamske vrijednosti. Profesor Adnan Silajdžić to odlično artikulira u svojim studijama o muslimanskom identitetu. Dakle, kada se počnu uvažavati činjenice, a ne predstave jednih o drugima, antagonizmi će biti u drugom planu.

Novi trend je denunciranje angažiranih pojedinaca

i optuživanje za suradnju sa različitim organizacijama na polju islamskog djelovanja. Činjenica je da se muslimanska scena u Austriji i Evropi suočava sa složenim pitanjima uslijed problema globalne borbe protiv terorizma i definiranjem islama kao "sigurnosne" prijetnje. Mi smo sada suočeni sa drugačijim problemom jer se on događa u društvu utemeljenom na pravima i slobodama.

U posljednjih dvadesetak godina u medijski, politički, a sada i akademski, diskurs je uvedena terminologija koja denuncira islamski koncept na različite načine.

kroz pravni sistem, vladine i nevladine organizacije koje su u stanju zaštititi ljudska prava i slobode. Vrijeme je suočavanja na različitim nivoima, vrijeme je teških i bolnih procesa, ali nadamo se dobru.

Bit našega identiteta

Preporod: Može li međureligijski dijalog i solidarnost pomoći zaustavljanju tih procesa? Podsjećam vas da ste u pismu upućenom austrijskom kardinalu Schonbrunu, nakon terorističkog napada u Beču, uz izraze saučesća uputili i zahvalnost za kontinuiranu podršku razvijanju dijaloga između muslimana i katolika. U kakvom je inače statusu međureligijski dijalog u Evropi?

Preporod: Islamska zajednica je autonomna vjerska organizacija, sama uređuje svoje misijsko djelovanje i institucionalno i administrativno poslovanje. Islamska zajednica ima jasnu viziju o svome poslanju, posebno o međureligijskom dijalogu. Naš je strateški interes, to nije pitanje kratkoročnog djelovanja niti utvara,

korektan i stabilan odnos sa kršćanima, posebno s Katoličkom crkvom u Evropi. Dijelimo puno zajedničkih vrijednosti i to moramo stalno negovati i razvijati. Dijalog je složen i mukotrpan proces kroz koji se grade odnosi, razvija povjerenje i razbijaju predrasude o drugima. Imamo snažan oslonac za dijalog na kur'anskoj viziji jednakosti ljudskih stvorenja, praksi Muhammeda, a. s, zaštiti svakog nevinog čovjeka, islamskoj historijskoj praksi o poštivanju drugačijih vjerovanja, svećenika, crkava itd. To je sama bit našega identiteta. Ne smijemo pristati na činjenicu, bez obzira koliko to bilo naporno i frustrirajuće, da se Islamskoj zajednici ili bilo kojoj našoj ustanovi pripíše negativna konotacija ili lahkovjeran odnos prema ekstremizmu, nasilju i terorizmu. Katolička crkva na čelu s papom Franjom ima jasan stav o dijalogu s muslimanima. Postoje protivnici dijaloga i u Katoličkoj crkvi, kao što postoje protivnici dijaloga i u mnogim muslimanskim organizacijama jer ga vide kao način ovladavanja muslimanskim temama. Nesigurni ljudi u svojoj vjeri boje se i brijanja brade, jer će ih to odvesti na

krivi put, a kamoli dijaloga s drugim. Beč je važan dio naše prošlosti ali i sadašnjosti. Imao sam priliku sudjelovati u različitim razgovorima s kardinalom Schonbrunom i smatrao sam ljudskom obavezom dići glas protiv nasilja, terorizma nad nevinim ljudima u Beču koje degradira svako ljudsko ponašanje i zloupotrebljava islam i naglasiti da smo odlučni u borbi za zajedničke vrijednosti i kroz kontinuiran dijalog podržati napore na tom putu koje ulaže Katolička crkva u Austriji na čelu s kardinalom Schonbrunom.

Preporod: Postoje li neki prepoznatljivi pozitivni procesi u zemljama EU koji mogu pomoći u tom smislu?

Grabus: Rasprava o odnosu između Evropske Unije i njenih pojedinih članica sa različitim muslimanskim zemljama često se svede na pitanja vezana za islam. Pravni i politički sistem u evropskim zemljama je prilično ujednačen, dok je u muslimanskim zemljama veoma različit. Evropske zemlje kao ekonomski razvijeni dio svijeta, društveno i politički stabilan imaju svoje interese i u

muslimanskim zemljama. Zajednički imenitelj problema često je pogled na islam. Kada je Muhammed Abduhu krajem 19. stoljeća držao predavanja iz akaida na Al-Azharu, jedan stari konzervativni profesor Ulejš ga je optužio da je racionalista. Morao je emigrirati u Liban i tamo nastaviti svoju profesorsku karijeru. Problem akademskog i političkog djelovanja ne definira se isto u svim zemljama. U Evropi se u posljednjih tridesetak godina znatno usložnila "muslimanska" scena. Hiljade ljudi doselilo se na Zapad ne samo zaradi ekonomske stabilnosti nego i zaradi dostojanstva i digniteta kojeg ima svaki čovjek. Ta privlačnost slobode jednako je snažna kao i čovjekova želja da samostalno zarađuje sredstva za vlastitu egzistenciju. Mi smo imali odličnu suradnju s Bečkim Univerzitetom, bivši profesor Richard Potz saradivao je Fakultetom islamskih nauka u periodu od 2004. do 2008, predavanja su držali profesori Karić, Bušatlić, Karčić i drugi. Osobno sam držao predavanja studentima u Beču. Profesor Potz mi je tada govorio o zatvorenosti nekih muslimanskih zajednica, problemu getoizacije, pitanjima ekstremizma. Većina ljudi ima povjerenje u evropski sudski sistem, to je potvrdila odluka Ustavnog suda Austrije, da se vladine odluke o vjerskim pitanjima ne smiju odnositi samo na jednu zajednicu. Na nivou Vijeća Evrope djeluje odjel koji se bavi pitanjem antisemitizma i mržnje prema muslimanima. Važno je činjenično dokumentirati sva pitanja i tragati za odgovorima.

Preporod: U isto vrijeme pitanje muslimana je i pitanje njihova učešća u političkom životu, koje se predstavlja kao duboko problematično. Kako vi vidite pitanje "političkog islama" koje je aktuelno u Austriji?

Grabus: To je još u procesu definiranja. Muslimani su uglavnom objekt manipuliranja jer su reprezentativne institucije odveć slabe i marginalizirane i nisu u stanju artikulirati i zastupati stavove zajednice vjernika. Postoji taj sindrom fragmentiranosti i samoprolašavanja zastupnika i štićenika islama. Može se govoriti i o problemu odnosa suverenih država u kojima se politička pitanja i agende prelamaju preko simboličnih pitanja, kakvo je pitanje identiteta i vjera. Kada se nevladine organizacije ili pojedinci bore za prava u kontekstu zakonske neutralnosti, mogu biti optuženi i može im biti suđeno na osnovu drugih zakona koji reguliraju pitanja nacionalne sigurnosti. Novi trend je denunciranje angažiranih pojedinaca i optuživanje za suradnju sa različitim organizacijama na polju islamskog djelovanja. Činjenica je da se muslimanska scena u Austriji i Evropi suočava sa složenim pitanjima uslijed problema globalne borbe protiv terorizma i definiranjem islama kao "sigurnosne" prijetnje. Mi smo sada suočeni sa drugačijim problemom

Muslimani su suodgovorni zbog problema nepostojanja jasne definicije i koncepta obrazovanja za imamski poziv, posebno su odgovorni za pitanje obrazovanja imama u zemljama na Zapadu. Većina rasprava se svodi na pitanje poznavanja jezika. Logično je što se zahtijeva poznavanje jezika. Jezik je za imama sredstvo komunikacije, ipak važnije je kako se razumiju suštinska pitanja važna za društvo u kojem djeluje. Zato je smisleno uraditi, i mislim da su neki koraci već učinjeni, i ponuditi konkretan prijedlog te objasniti evropskoj javnosti kako IZ imenuje imame

jer se on događa u društvu utemeljenom na pravima i slobodama. U posljednjih dvadesetak godina u medijski, politički, a sada i akademski, diskurs je uvedena terminologija koja denuncira islamski koncept na različite načine. U toj šumi ponižavajućih termina ne mogu se snaći ni obrazovani ljudi, jasno je da je to ideološki koncept koji u potpunosti dezorijentira ne samo muslimane nego i većinu stanovništva. Pitanje definiranja nove terminologije o islamu u kontekstu javnih rasprava je suštinski važno. Kao muslimani, vjernici, a često i kao osobe koje moraju javno objašnjavati učenje islama, zbunjeni smo pred terminima kao što su islamizam, islamisti, i sl. To su termini razvijeni da označe ekstremizam inspirisan islamom. U početku su tu terminologiju upotrebljavali samo desničarski mediji, sada to postaje sastavni dio političkog diskursa kroz termine kao što su "militantni islam, islamo-fašizam, islamski terorizam, islamski separatizam", itd. Ide se dalje u uvođenju novog koncepta razumijevanja "političkog islama" za kojeg bečki rabin Schlomo Hofmeister kaže da su ga desničarski populistički političari zloupotrijebili u pogrešnom značenju, svjesno ga definirajući kao "islamiistički ekstremizam" za bilo koju vrstu muslimanskog društvenog, društveno-političkog ili kulturnog djelovanja. Sve što izlazi iz okvira vjerskih obreda izvan džamija, čak i neka pitanja obrazovanja i manifestacije religije u javnom prostoru, može se definirati kao politički islam što vodi ka "lovu na vještice" smatra Schlomo. Teško je prihvatiti činjenicu da se u slobodnom društvu ljudi etiketiraju zaradi iznošenja svoga mišljenja i kritike o bilo kojoj političkoj temi ili aktivnosti. Vidjet ćemo na koji će se način stvari razvijati i koliko će to utjecati na akademsku i javnu slobodu kada je posrijedi islamski diskurs u Evropi. Postoji i plan EU borbe protiv

radikalnog islamizma. O tome postoje istraživanja već godinama. Sada se ponovo raspravlja o novim strategijama. Bit će sve veći izazov raditi imamski posao i predstavljati instituciju IZ jer se, u konačnici, istraživanja provode na muslimanima, a onda se izvode zaključci o različitim grupama. Kao ljudi, pozvani smo osuditi zloupotrebu proganjanja ljudi zbog njihovog vjerovanja ili kritičkog mišljenja i pozvati na trezvenost u zaštiti ljudskih prava i sloboda.

Obrazovati ljude za "novo"

Preporod: Već drugi put spominjete složenost imamske misije u zemljama Evrope, a na marginama rasprava o "političkom islamu", spominje se i obrazovanje imama za Evropu. Otkud da se to pitanje razmatra u okviru političkih programa i rasprava?

Grabus: Obrazovanje je jedan od važnih segmenata uspješnih država i društava. U evropskom kontekstu postoji duga tradicija studija islamskih nauka, mnogi fakulteti imaju odsjeka na kojima se proučava islam. U predavanju koje je održao kardinal Zenon Grocholewski, bivši prefekt Kongregacije za katolički odgoj 30. 05. 2014. godine u Zagrebu na Hrvatskom katoličkom sveučilištu o temi *Katolička sveučilišta u današnjem svijetu* ustvrdio je između ostalog da je tada na svijetu bilo više od 1500 katoličkih sveučilišta, samo u Indoneziji koja je većinska muslimanska zemlja bilo je više od 40 katoličkih fakulteta. Nijedna institucija ne može biti registrirana s katoličkim atributom bez dozvole Vatikana. Tačno je definiran postupak i procedura posvećenja svećenika. Bio bi prvorazredni politički skandal kada bi neki politički dostojanstvenik pozvao na osnivanje sekularnog instituta za obrazovanje svećenika ili rabina. Nažalost, muslimani su suodgovorni zbog problema nepostojanja jasne definicije i koncepta obrazovanja za imamski

poziv, posebno su odgovorni za pitanje obrazovanja imama u zemljama na Zapadu. Većina rasprava se svodi na pitanje poznavanja jezika. Logično je što se zahtijeva poznavanje jezika. Jezik je za imama sredstvo komunikacije, ipak važnije je kako se razumiju suštinska pitanja važna za društvo u kojem djeluje. Zato je smisleno uraditi, i mislim da su neki koraci već učinjeni, i ponuditi konkretan prijedlog te objasniti evropskoj javnosti kako IZ imenuje imame, šta je murasela, na koji način se podnosi izvještaj o radu, kako se provodi kontrola rada, unutarne revizije i ocjene, itd. Na svijetu se ništa ne poklanja, pogotovo ne sloboda. Ako nismo u stanju ponuditi prijedloge, bit će nam nametnuta rješenja. Moramo shvatiti činjenicu da osobe koje završe islamske nauke npr. u zemljama gdje je šerijat pozitivno pravo, na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu ili na nekom fakultetu koji ima odsjek islamskih nauka u Evropi imaju iste predmete, ali su usvojili različite metodološke obrasce na osnovu kojih imaju različite interpretacije islama. Taj problem sa studijem katoličke, pravoslavne ili protestantske teologije ne postoji. Mi možemo pomoći u raspravi o ovom pitanju evropskim zvaničnicima, ali očigledno smo i sami "umorni" u traganju za odgovorima. Obrazovanje na području islamskih nauka je ključno za uspješno društveno djelovanje i razumijevanje misije imama. Ovo je odlična prilika da Rijasetove uprave za obrazovanje i vjerska pitanja konkretiziraju prijedlog i predstave ga zvaničnicima u Briselu. Kada je u pitanju službena upotreba atributa islamski - muslimani su potpuno "zbunjeni", često ni akademski obrazovani ljudi nisu sigurni kako razumjeti taj problem. Kada je posrijedi studij katoličke ili pravoslavne teologije i posvećivanje svećenika ili sticanja zvanja rabina sve je definirano i jasno. Muslimani su u savremenom svijetu, posebno unutar dijasporalnih

zajednica, neorganizirani i nisu u stanju dati jasne odgovore na ta pitanja. Postoji važan utjecaj država porijekla unutar etničkih zajednica na imenovanje imama i oblikovanja svijesti o važnim pitanjima. Često su imami osobe koje nemaju nikakvo islamsko obrazovanje. IZ u BiH vjerovatno ima najuređeniji sistem imenovanja imama u evropskom kontekstu. Zato je potrebno o tome glasnije govoriti. Svećenici imaju svoje misije širom svijeta uključujući i većinske muslimanske države. To je uređen sistem. Imami su često suočeni, ne samo egzistencijalnim pitanjima i svojim statusom u džematu. Mnogi će smatrati da pretjerujem, ali imamska misija je danas jedan od najstresnijih i najzahtjevnijih poslova koji se obavlja u Evropi i zato to, između ostalog, spominjem. Pred muslimanskim zajednicama, i imamima takođe - još je dug i naporan put. Ali tu smo, i idemo dalje.

Preporod: Unatoč složenosti situacije, ipak, gajite nadu u svjetlije dane?

Grabus: Svijet ulazi u digitalizirano doba. Koliko god nam tehnika koristi ona će u znatnoj mjeri dehumanizirati čovjeka. Otvaraju se nova etička i pravna pitanja o ljudskom životu i postupcima koje uvode državni organi i privatne korporacije u praćenju i slijeđenju podataka o ljudima. Pošteni ljudi nemaju nikakvog straha, ali treba imati na umu da neki islamski termini alarmiraju sistem, tako da nas mogu analizirati ljudi koji nemaju nikakvu emociju i izvesti pogrešne zaključke na osnovu onoga što se govori, objavljuje ili piše na društvenim mrežama ili putem telefona. Zato je važno obrazovati ljude za "novo" doba i njihovo vrijeme u kojem će živjeti kao muslimani. Vjernici uvijek imaju nadu u Božiju milost, ne padaju u očaj i trude se u skladu s vlastitim mogućnostima činiti dobra djela, biti saburli i ustrajni u vjeri u Allaha, dž. š.